

УДК 007 : 070(477.84)«1941/1944»

ПРЕСА ТЕРНОПІЛЬЩИНИ 1941–1944 РОКІВ: КРАЄЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

ПЕЛЕШОК Ольга,

аспірантка,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027, Україна, e-mail: nolya@ukr.net

У статті досліджуються матеріали українських періодичних видань часів гітлерівської окупації як вагомих складових висвітлення життя населення Тернопільщини в роки війни. Метою дослідження є загальний огляд преси періоду німецької окупації означеного регіону та дослідження проблемно-тематичної складової матеріалів краєзнавчо-історичного спектру на сторінках цих видань. Актуальність полягає в тому, що вказана преса порівняно недавно стала доступною для науковців, отож зазначена група періодичних видань до сьогодні залишається малодослідженою у журналістикознавстві. Показано, що в матеріалах краєзнавчого спрямування як домінуюча виокремлюється географічна, економічна, історична та літературно-мистецька тематика. Проведене дослідження засвідчило, що краєзнавча тематика в періодиці Тернопільщини 1941–1944 рр. була однією з провідних, через яку поширювалися здобутки національної думки.

Ключові слова: Тернопільщина, періодична преса, німецька окупація, краєзнавча тематика, газетні публікації, історико-краєзнавчий дискурс.

TERNOPIL PRESS OF 1941–1944: LOCAL HISTORY ASPECT

The article is devoted to the study of materials of Ukrainian periodicals during the Nazi occupation as important components of coverage of local life of the population of Ternopil region during the war. The purpose of the study is a general review of the press during the German occupation of the region and a study of the problem-thematic component of the materials of the local history spectrum on the pages of these publications. The relevance of the study is that this press has recently become available to scholars, so this group of periodicals to this day remains poorly studied in journalism. It is shown that in the materials of local lore the geographical, economic, historical and literary-artistic themes are singled out as dominant. The conducted study showed that local lore in the periodicals of Ternopil region in 1941–1944 was one of the leading, through which the achievements of national thought were spread.

Key words: Ternopil region, periodicals, German occupation, local lore topics, newspaper publications, historical and local lore discourse.

Вступ. Характерною особливістю сучасних досліджень періоду 1941–1945 рр. є вплив на свідомість населення окупованих територій України місцевої преси, що у той час була організатором суспільного життя, потужним засобом формування світогляду та задоволення інформаційних потреб населення, тому аналіз домінуючих газетних тематичних матеріалів у роки Другої світової війни є важливим джерелом дослідження специфіки комунікації у цей період в різних регіонах України і у західноукраїнському зокрема. Тож метою нашої статті, враховуючи багатоаспектність проблеми, є загальний огляд преси періоду німецької окупації означеного регіону та дослідження проблемно-тематичної складової матеріалів краєзнавчо-історичного спектру на сторінках цих видань. Для досягнення мети визначено таке коло завдань: виокремити масив краєзнавчо-історичних публікацій у пресі Тернопільщини 1941–1944 рр.; визначити коло проблематики та розглянути її як тематичну нішу тодішніх ЗМІ; окреслити роль краєзнавчих матеріалів у виданнях Тернопільщини періоду гітлерівської окупації. *Об'єкт дослідження* – україномовні газети, що ви-

давалися на території Тернопільщини в період окупації, а *предмет* – їх змістове наповнення, зокрема краєзнавча парадигма.

Хронологічні рамки дослідження зумовлені періодом існування німецького окупаційного режиму на території Тернопільської області, що входила до Рейхскомісаріату «Україна», та виданням легальної періодики й охоплюють липень 1941 р. – березень 1944 р.

Джерельну базу статті склали періодичні видання Тернопільщини, які виходили на окупованій території, доступні у відкритому доступі для перегляду на сайті веб-проекту компанії «Архівні інформаційні системи» (АІС) цифрового електронного сховища Libraria [1]. Ресурс із єдиного інтерфейсу надає безкоштовний доступ до української періодики різних періодів, а також наукових і літературно-художніх серійних видань. На веб-сайті доступні для перегляду не лише цифрові зображення, але й розпізнані тексти видань із інтерактивними змістами кожного з чисел. Саме це надає користувачам широкі пошукові можливості. Періодика території сучасної Тернопільської області представлена на онлайн-ресурсі сімома виданнями, які входять у тематичну колекцію «Пропагандистська преса окупованих українських територій 1941–44».

Актуальність дослідження полягає в тому, що ця преса порівняно недавно стала доступною для науковців і через низку об’єктивних причин до сьогодні залишається малодослідженою у журналістикознавстві, хоча назагал вивченню газетної періодики України 1941–1944 років присвячено немало наукових студій. Особливе місце цій темі відводиться у працях науковців ХХ ст.: А. Животка, А. Альохіна, Н. Кононіхіна, С. Жукова, А. Мішуріса та інших. Серед сучасних істориків та журналістикознавців, які досліджують виникнення та умови існування періодичних видань «зони військової адміністрації», варто згадати Б. Чернякова, Д. Титаренка, В. Яременка, В. Гулая, К. Курилишина, О. Салата, М. Романюка, М. Галушко, Л. Сніцарчук, І. Крупського, П. Гуцала, Ф. Полянського, І. Дуди та інших.

Методи дослідження. Методологічною основою наукового дослідження стали системний і комплексний підходи до вивчення пресовидавничої спадщини дистрикту «Галичина» та Райхскомісаріату Україна з використанням загальнонаукових і спеціальних методів теоретичного й емпіричного рівнів. Серед загальнонаукових методів: історичний (формування історіографії, ознайомлення з матеріалами науковців, які досліджують суміжні теми), аналіз та синтез (допомогли у досягненні мети дослідження та пошуку особливостей висвітлення краєзнавчо-історичної тематики), контент-аналіз (об’єктивний, системний і кількісний опис наявного змістового краєзнавчо-історичного матеріалу, а також зіставлення декількох потоків краєзнавчої інформації. У нашому випадку – зіставлення аналізованих газет як декількох вербальних потоків), індукція та узагальнення (дозволило сформуванню висновки). Зі спеціальних методів застосовано моніторинг (для формування вибірки матеріалів).

Результати й обговорення. «На початку війни між СРСР та Німеччиною на зміну більшовицькому режиму прийшов не менш жорстокий нацистський. Галичина опинилась під владою німецької військової окупаційної адміністрації» [2]. У липні 1941 р. вийшов наказ Гітлера про запровадження цивільного управління окупованими областями СРСР, відповідно до якого була затверджена система адміністративного поділу та управління. У серпні того року з центром у Львові створено дистрикт «Галичина», який охоплював територію понад 48 тисяч км² і складався із міста Львова та округів, які структурно поділялися на повіти (крайзе) та округи (бецірки). Серед округів, які відносилися до територіальних меж сучасної Тернопільської області, були *Бережани* (Бережани, Бучач, Підгайці), *Тернопіль* (Скалат, Тернопіль, Теревовля, Збараж, Зборів) та *Чортків* (Борщів, Заліщики, Копичинці). Територію *Кременецького району* (Кременецького повіту Волинського воєводства) гітлерівські окупаційні власті ввели у генеральний округ «Волинь і Поділля» Райхскомісаріату

Україна, створеного 20 серпня 1941 року. «Одночасно з формуванням окупаційних органів влади та допоміжної української адміністрації і поліції було створено систему ідеологічного забезпечення нового порядку, в якій важливе місце відводилося видавничій справі та україномовній пресі» [3, с. 253]. Газети того періоду виходили переважно як органи місцевої влади.

Так, у Бережанах у 1941–1942 роках двічі на тиждень (четвер та неділя) виходив орган української районної управи «*Бережанські вісті*» (БВ) (редактор не зазначений, обсяг газети – 2 сторінки). Газета мала додаток «*Бережанські вісті: надзвичайне видання*» (1941 р). Доступних для аналізу на сайті є 15 номерів. У Чорткові у 1941–1942 роках виходив орган окружного управління Чортківської округи і міської управи під назвою «*Тризуб*» (Т) (редактор – Богдан Будник, обсяг газети – 4 сторінки, доступних номерів – 6, у Копичинцях, у 1941 році – «*Воля*» (В) (ім'я редактора у вихідних відомостях не зазначено, обсяг газети – від 2 до 4 сторінок, на сайті представлено для перегляду лише 1 номер). У Зборові протягом 1941–1942 років раз на тиждень виходили «*Зборівські вісті*» (ЗВ) (редактор – Володимир Зварич, обсяг газети – 4 сторінки, доступні для перегляду 4 номери видань). Кременець поповнився друкованим виданням «*Кременецький вісник*» (КВ), який виходив тричі на тиждень під керівництвом Аркадія Трачука та його заступника Анатолія Котовича впродовж 1941–1944 років. Обсяг газети становив від 2 до 6 сторінок. Веб-ресурс Libraria надає доступ до 204 номерів цього видання. У Теревовлі у 1941 році щотижня виходила газета «*Теребовельські вісті*» (ТВ). Відповідальними редакторами у різні періоди були Ілля Чайковський, Осип Шкамбара, Осип Гаврилюк. Обсяг газети – від 2 до 4 сторінок, для перегляду доступні 14 випусків. У Львові на базі газети «*Рідна земля*» у 1942–1944 роках видавався український популярний тижневик для Тернопільщини і Золочівщини «*Тернопільський голос*» (ТГ) (відповідальний редактор – Осип Боднарівич, обсяг газети – 8 сторінок, на сайті можна переглянути 86 номерів газети). У 1941 році, у Бучачі, органом повітової управи міста була україномовна газета «*Бучацькі вісті*» (БВ). «У 1941 році вийшло вісім її номерів, перший з яких – у липні. Редактором газети був В. Новосад» [4, с. 84]. У Тернополі в цей час виходив орган української адміністрації «*Тернопільські вісті*» (ТВ). На жаль, згадуване вище цифрове електронне сховище Libraria не містить жодних відомостей про останні два видання.

На шпальтах тодішньої періодики розміщувалися матеріали, в яких повідомлялося перш за все про те, що «місцевому населенню належить бути законослухняним, не проявляти ніякого вільнодумства, реєструватися на біржі праці, працювати на користь «Великої Німеччини» [5, с. 114]. Б. Черняков наголошує, що «окупанти викорінювали вказівку на національну ознаку і оціночні характеристики патріотичного спрямування. Їх влаштовували лише топонімічні означення, які не нагадували читачам про належність до українства, а позначали місце видання лише територіально» [6, с. 55]. На думку В. Гулая, така інформація була «найпотужнішим джерелом екстремізації міжетнічної комунікації в Західній Україні» [7, с. 250]. Неабиякої популярності на сторінках тодішньої преси Тернопільщини набули публікації красномовного спрямування, в яких виокремлюються *географічна, економічна, історична та літературно-мистецька* тематики.

Географічну тематику сформували газетні публікації, об'єктом опису яких слугувала природа краю в цілому, окремі її складові (клімат, ґрунти, рельєф, водні ресурси, флора і фауна). У матеріалах описується природа Тернопільщини, а також унікальні її об'єкти та пов'язані з нею процеси. Найбільше їх віднаходимо у газеті «*Тернопільський голос*». Виходила у Львові (1942–1944 рр.) як дочірня газета органу «Українського видавництва часописів і журналів для дистрикту Галичина» газети «*Рідна земля*». Так, наприклад, у одному з номерів 1942 року привертає увагу публікація «На золотому Поділлі» (ТГ, № 1, 26.07.1942), до якої подається епіграф:

«На Поділля хліб на кілля Ковбасами пліт городять». Далі автор описує «золоте Поділля» і «кривавий Збруч»: «це найболучіший кордон на тілі українського народу... Червоною розпеченою стрічкою врізується ця невелика річка в подільський чорнозем. Виростає до величі символу, невпинних і ніколи до краю не вирішених змагань за цю молоком і медом текучу країну». Контрастом цьому виступає далеке, напівлегендарне, героїчне минуле з яскравими образами природи на тлі тодішньої сучасності. У публікації «Степ Панталіха» (ТГ, № 16, 18.04.1943) описано степову зону Тернопільщини, яка знаходиться у західній частині Теребовлянщини. Автор звертається до автентичності території, про яку йдеться, її національної самобутності, згадуються і народні повір'я, пов'язані з цією місцевістю. З-поміж краєзнавчих наративів можна виокремити публікації «Подільські замки» (ТГ, № 16, 18.04.1943), «Особливості Золочівщини» (ТГ, № 12, 11.10.1942), «З минулого і сучасного життя села Вікна» (ТГ, № 38, 19.09.1943), в яких також описано місцевість сучасної Тернопільщини.

У матеріалах *економічної тематики* зазвичай звертається увага на економічну історію краю, що включає оповіді про розвиток ремесел, ведення господарської діяльності та промислів, зовнішньої та внутрішньої торгівлі тощо. У другому номері газети «Бережанські вісті» за 1941 рік опубліковано матеріал під назвою «Останні дні в бережанській тюрмі» (БВ, № 2, 27.07.1941), в якому детально описано архітектуру бережанської тюрми-катівні часів німецько-совітської війни. А публікація «Пасічна контора в Крем'янці» (КВ, № 57, 16.07.1942) у газеті «Крем'янецький вісник» містила відомості про розвиток пасічництва в краї.

Краєзнавчі матеріали економічного спрямування поміщено й на сторінках українського популярного тижневика для Тернопільщини та Золочівщини «Тернопільський голос», зокрема в додатку до першого номера під назвою «Рідна Земля» публікувалась, крім тижневого огляду воєнно-політичних дій та матеріалів «про загальні справи», інформація «про культурно-освітнє та економічно-господарське життя цих обох округ Галицької Землі». Тижневик часто вміщував економіко-краєзнавчі розвідки та історичні хроніки тогочасної України й тернопільського краю зокрема. Серед основних – про Окружний Союз Кооперативу в Тернополі на базі колишнього Подільського Союзу «З минулого й сучасного Окружного Союзу Кооперативу в Тернополі» (ТГ, № 15, 01.11.1942). Матеріали про історико-економічне життя України також містились у газеті «Теребовельські вісті». У одному з них йдеться про тогочасне життя Києва та інших населених пунктів, описуються економічні проблеми та деякі аспекти життя містан.

Найоб'ємнішою серед краєзнавчих наративів у аналізованій пресі є *історична тематика*, що містить матеріали про відомих історичних діячів краю. До прикладу, тижневик «Тернопільський голос» у публікації «Із циклю «Міста України» Город Володимир Волинський» (ТГ, № 15, 01.11.1942) описав історію міста Володимир Волинський. Автор зупиняється на найважливіших етапах історії міста, визначних діячах та культурних пам'ятках.

Копичинецька газета «Воля» часто розміщувала публікації-передруки відомих істориків, опублікованих у інших газетах зі своїм коментуванням історичних подій. Серед таких матеріалів – історико-краєзнавча розвідка із періодичного видання Організації українських націоналістів ОУН(б) «Наша боротьба» (В, № 1, 03.08.1941) про громадського діяча Миколу Міхновського, який був «однією з найбільших постатей нової доби в житті української нації побіч С. Петлюри і Є. Коновальця», «син полтавської землі, це перший ідеолог нашого руху, творець і носій ідей і програми новітнього українського націоналізму». У публікації декларується авторське ставлення до діяча, а для більшої переконливості жирним шрифтом виділялися думки та гасла Міхновського. Хоча матеріал і має ідеологічне забарвлення, автору вдалося зробити його яскравим та цікавим.

У першому номері українського інформаційного часопису «Зборівські вісті» від 31 липня 1941 року під рубрикою «Ідеологічно-політичний вишкіл», опубліковано матеріал про історію назви нашої держави «Походження назви» (ЗВ, № 1, 31.07.1941): «Наша національна назва: **Україна, Українці**. Так ми означаємо себе (Українці), свою землю (Україна), свій рух – боротьбу. Москалі, Поляки (вчені, публіцисти, пропагандисти, політики, стоять на становищі, що слово Україна – їхнього походження. Це вони (Москалі, Поляки), створили його на означення своїх окраїнних приграничних земель (Україна, Креси, цебто пограниччя)». Газетні шпальти видання «Кременецький вісник» також часто рясніли історико-краєзнавчими публікаціями. Для прикладу, «Кременець і його околиця» (КВ, № 9, 01.02.1942), у підзаголовку якого було означено: «Популярно-науковий нарис», а зміст основної публікації містив історичні відомості про місто Кременець періоду входження його до Речі Посполитої.

Публікувались у зазначених виданнях історичні розвідки про відомих осіб не лише краю, але й усього світу. Серед основних – історико-краєзнавчі оповіді «Герои Норвегії» (ТГ, № 2, 02.08.1942) та «Під одним проводом» (ТГ, № 2, 02.08.1942) у газеті «Тернопільський голос». Перша присвячена 70-ій річниці від дня народження норвезького полярного мандрівника-дослідника Р. Амундсена, який першим досягнув Південного полюса. У другій розповідається про Володимира Кубійовича, українського географа й демографа, громадського діяча, який від листопада 1939 був провідником Українського центрального комітету в Кракові.

Серед інших історико-краєзнавчих матеріалів відзначимо, наприклад, «22 роки тому і сьогодні» (Т, № 5, 17.08.1941), опублікований у газеті «Тризуб», приурочений роковинам переходу Української Галицької армії (УГА) за Збруч, та інші історико-краєзнавчі хроніки, яким почасти відводилася ціла тематична сторінка газети (рубрика «По наших селах і містечках»).

Літературно-мистецька тематика представлена передусім публікаціями, які інформують про літературний процес регіону. Вони, як правило, уміщувалися до ювілейних дат, висвітлювали діяльність письменників, істориків та інших відомих діячів краю. Так, невідомий автор під псевдонімом «М.П.» у газеті «Бережанські вісті» часто публікував літературно-краєзнавчі розвідки. Серед них – «Святі могили» (БВ, № 9, 17.08.1941), «Большевицьке шевченкознавство» (БВ, № 18, 08.03.1942), приурочені до дня народження Т. Г. Шевченка. А матеріал «Ювілейний рік Лесі Українки: 70-ліття уродин» (ЗВ, № 5, 22.02.1942), опублікований у «Зборівських вістях» у лютому 1942 року, ілюструє висвітлення у тогочасній пресі інформації про спадщину поетеси. Матеріал доповнюють цитати її творів: «Зневіри й розпачу Леся не знає. «Прокляття рукам, що спадають без сили!» – кличе вона, а в неї на спогад покірних слів «рука стискає невидиму зброю, А в серці крики боєві лунають...».

Найбільше літературно-краєзнавчою тематикою рясніли шпальти видання «Кременецький вісник», яке відзначилося тим, що у формі фейлетонної оповідальності друкувало невеликі репортажі Уласа Самчука, для прикладу – «У світі приблизних вартостей» (КВ, № 63, 06.08.1942). Дослідники небезпідставно вказують на свідомій авторській настанові писати саме в такому жартівливо-сатиричному стилі «за для зображення важливих проблем людського існування на окупованій землі» [8, с. 406]. Також у газеті часті його агітаційно-промовисті наративи (наприклад, «Тим, що можуть» (КВ, № 99, 10.12.1942) і «Тим, що не можуть» (КВ, № 95, 26.11.1942), за допомогою яких відбувалося формування поглядів та переконань пересічних громадян. А ось його публікація «Дещо про театр» демонструє нам письменника вже в ролі театрального критика.

Також особливістю преси цього періоду є часті публікації пастирських листів Андрея Шептицького, в яких акцентовано увагу на його турботах про історичні, духовні та фізичні потреби народу. Найбільшу їх кількість віднаходимо у Чортківському

органі українського окружного комітету, газеті «Тризуб» (наприклад, «До українського народу!» (Т, №1, 20.07.1941), «Слово Митрополита» (Т, № 1, 20.07.1941), «Зборівські вісті» («Послання Митрополита Андрея Шептицького До Всіх Високоприсяжених і Преосвящених Православних Архієреїв в Україні й на українських землях» (ЗВ, № 5, 22.02.1941), «Тернопільський голос» («Хай Господь благословить Вашій праці» (ТГ, № 9, 28.02.1943). У них чимало слухних міркувань про можливість реформування державного та суспільного устрою в Україні. Епістолярна публіцистика Митрополита на сторінках преси цього періоду слугує своєрідним інтелектуально-мовним скарбом, що доповнює наше уявлення про краєзнавчо-історичне життя тогочасної доби.

Слід зазначити – матеріали преси цього періоду не часто супроводжувалися фотосвітлинами. Винятком якраз і слугує часопис «Кременецький вісник», у якому регулярно розміщувались світліни історичних особистостей держави або краю, відомих архітектурних споруд, карти, а також карикатури на тогочасні політико-ідеологічні теми (Див. Рис. 1–3).

Рис. 1. Ілюстрація в газеті «Кременецький вісник», 1942. – № 52(90) (28 червня). – С. 1

Рис. 2. Ілюстрація в газеті «Кременецький вісник», 1942. – № 52(90) (28 червня). – С. 2

Рис. 3. Фотоілюстрація в газеті «Кременецький вісник», 1942. – № 53 (91) (2 липня). – С. 1

Інше ж видання, зокрема газета «Теребовельські вісті», відзначалася серед інших тим, що містила додаток «Діточа сторінка». Щоб «улегшити батькам працю над виплеканням в дітей любові до книжки і газети, наша редакція відступає одну сторінку для дітей. В «Діточій сторінці» помішувати будемо різні цікаві оповідання для дітей. Редакція просить батьків, щоб вони привчали дітей читати ці оповідання. Цим способом діти будуть поширювати круг свого зацікавлення, будуть розвивати свої здібності, своє знання. В школі такі діти будуть відзначатися кращими успіхами» (ТВ, № 6, 12.10.1941). Варто зауважити, що в тижневику на сторінці для дітей акцентувалася національна складова публікацій. У зверненні до найменшої аудито-

рії зазначалося: «Кожна дитина українська повинна знати віршик про свою столицю. Тому вивчіть цей віршик напам'ять, щоб ви знали що це Київ та що в ньому є» (ТВ, № 5, 05.10.1941).

Як правило, в аналізованих газетах майже всі матеріали подавалися без зазначення автора, у окремих випадках стояв псевдонім. Це, напевно, можна пояснити тим, що серед людей, які склали основну автуру, переважали історики, краєзнавці, тобто люди освічені, які залишилися в окупації свідомо, але, ймовірно, «визначальним мотивом стало все ж не бажання прислужитися нацистам, а можливість більш повноцінно (як їм попервах здавалося) реалізувати власний науковий потенціал на користь української науки» [9, с. 193]. На сторінках цих видань домінувала викривально-звинувачувальна риторика.

Серед матеріалів про культуру, історію, традиції українського народу, його героїчне минуле, роздумів про перспективи розвитку нації, привертають увагу публікації, які висвітлюють питання приналежності Криму до України: «Зі словом «Крим» у нас складається уявлення півдня – тепла й сонічного блиску... На побережжі Криму були в давнині грецькі колонії, пізніше римські, а відтак італійські. Від XIV ст. Кримом володіють татари. В кінці XVIII століття Крим був захвачений Росією. З татарами довго воювали козаки, то були з ними в союзі. Завдяки своєму минулому населення Криму дуже різноманітне. Найбільше є українців, потім йдуть москалі, татари, жиди, болгари, німці, в містах є багато вірмен. В Українській Державі Крим з інтернаціональної країни стане українським і буде місцем відпочинку для українців» (ТВ, № 5 від 05.10.1941). Отож, можна стверджувати, що питання приналежності півострова, яке широко «звучить» сьогодні в медійному просторі, було досить актуальним і тоді, що дозволяє сподіватись на встановлення історичної справедливості щодо питання територіальної цілісності України.

Висновки та перспективи. В аналізований період (1941–1944 рр.) на території нинішньої Тернопільської області виходило друком дев'ять газетних видань. Періодичність – 1–2 рази на тиждень. Досліджуючи й узагальнюючи знання про цей сегмент західноукраїнської преси, яка в умовах бездержавного існування українства активно популяризувала національно-краєзнавчі цінності, можемо якнайповніше відтворити історичну ретроспективу національного медіарозвитку Тернопільщини в період Другої світової війни, а отже, суттєво доповнити знання з історії журналістики загалом. Виокремлений масив краєзнавчо-історичних публікацій у пресі Тернопільщини 1941–1944 рр. демонструє доволі різноманітні теми життя тодішнього регіону. Крім того, варто наголосити, що жодній із проаналізованих нами газет не були притаманні тривалі прогалини у висвітленні краєзнавчих питань. Отже, вони постійно перебували в центрі уваги журналістів, що дає підстави зробити висновок – краєзнавча тематика завжди була однією з провідних, і саме через неї поширювалися здобутки національної думки.

Проблемна і тематична ніша аналізованих часописів є багатим джерелом для дослідження історії Тернопільщини як одного з регіональних компонентів України, висвітлює проблеми становлення та розвитку краєзнавства регіону періоду окупації, є безпосереднім джерелом для істориків, краєзнавців, бібліотекарів, літераторів. Змістове наповнення газет цього періоду засвідчує їх національно-творчу позицію, орієнтування на відродження. Подальші дослідження цієї проблематики дозволять скласти уявлення про масштаби й активність пропагандистсько-агітаційної діяльності окупаційної влади на сторінках тодішньої преси, розкриють її значущість як одного з важливих засобів боротьби з нацистськими поневолювачами на окупованій території Тернопільщини в роки Другої світової війни та слугуватимуть своєрідними визначниками методологічних підходів до вивчення ЗМІ часів окупації загалом.

1. LIBRARIA. *Архів української періодики онлайн*. Архівні інформаційні системи. URL: <https://libraria.ua/all-titles/group/172/> (дата звернення: 20.04.2020).

2. 01.08.1941 – утворено дистрикт «Галичина» // Музей «Територія Терору». URL: <https://territoryterror.org.ua/uk/resources/calendar/details/?newsid=355> (дата звернення: 17.04.2020).

3. Мельниченко В. М. Інформаційно-видавниче забезпечення функціонування окупаційної влади на Черкащині у 1941-1944 рр. *Історія України: маловідомі імена, події, факти*. Київ, 2004. Вип. 26. С. 252–259.

4. Курилишин К. Бучацькі вісті. *Тернопільський енциклопедичний словник: у 4 т. / ред. кол.: Г. Яворівський та ін. Тернопіль, 2010. Т.4. С. 84.*

5. Удалова Т. М. Роль преси та радіомовлення на території України у період Другої світової війни (1939-1945 рр.). *Історичні і політологічні дослідження*. 2013. № 3. С. 112–117.

6. Черняков Б. Окупаційна преса Райхскомісаріату України: розбудова і функціонування (1941 – 1943 рр.). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2006. Вип. 31. С. 51–68.

7. Гулай В. В. Комунікативні технології ескалації міжетнічної конфліктно-конфронтаційної взаємодії (на матеріалах періодичних видань Західної України літа–осені 1941 р.). *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*. 2013. № 3. С. 249–257.

8. Жанрові особливості журналістської публіцистики Уласа Самчука. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2017–2018. № 4–3. С. 402–410.

9. Гедз В. Джерела до вивчення культурного життя в окупованому Києві (1941–1943 рр.). *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. 2007. Вип. 15. С. 181–204.

1. LIBRARIA. Arkhiv ukrainskoi periodyky online. Arkhivni informatsiini systemy, available at: <https://libraria.ua/all-titles/group/172/> (accessed: 20.04.2020).

2. 01.08.1941 – utvoreno dystrykt «Halychyna». Muzei «Terytorii Teroru», available at: <https://territoryterror.org.ua/uk/resources/calendar/details/?newsid=355> (accessed: 17.04.2020).

3. Melnychenko, V. (2004), «Informatsiino-vydavnyche zabezpechennia funktsionuvannia okupatsiinoi vlady na Cherkashchyni u 1941–1944 rr.», *Istoriia Ukrainy: malovidomi imena, podii, fakty*, vol. 26, pp.252–259.

4. Kurylyshyn, K. (2010), *Buchatski visti. Ternopilskiy entsyklopedychnyi slovnyk*, tutorial, part 4, Ternopil, 84 p.

5. Udalova T.M. (2013), «Rol presy ta radiomovlennia na terytorii Ukrainy u period Druhoi svitovo viiny (1939-1945 rr.)». *Istorychni i politolohichni doslidzhennia*. vol. 3, pp.112–117.

6. Cherniakov, B. (2006), «Okupatsiina presa Raikhskomisaraiatu Ukrainy: rozbudova i funktsionuvannia (1941 – 1943 rr.)». *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, vol. 31, pp.51–68.

7. Hulai, V. (2013), «Komunikatyvni tekhnolohii eskalatsii mizhetnichnoi konfliktno-konfrontatsiinoi vzaiemodii (na materialakh periodychnykh vydan Zakhidnoi Ukrainy lita–oseni 1941 r.)». *Prykarpatskyi visnyk NTSh. Dumka*, vol. 3, pp. 249–257.

8. «Zhanrovi osoblyvosti zhurnalistskoi publitsystyky Ulasa Samchuka». *Prykarpatskyi visnyk NTSh. Slovo*. No. 4–3, pp. 402–410.

9. Hedz, V. (2007). «Dzherela do vyvchennia kulturnoho zhyttia v okupovanomu Kyievi (1941–1943 rr.)». *Spetsialni istorychni dystsypliny: pytannia teorii ta metodyky*, vol. 15, pp.181–204.

UDC 007 : 070(477.84)«1941/1944»

TERNOPIL PRESS OF 1941–1944: LOCAL HISTORY ASPECT

Peleshok Olga, PhD Student,

Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, 2, Maxyma Kryvonosa St., Ternopil, 46027, Ukraine, e-mail: nolya@ukr.net

ORCID – <https://orcid.org/0000-0002-9844-4480>

Introduction. Recent years, local lore issues have been widely articulated in the media discourse, in which the process of rethinking of the historical and local lore narrative and the search for national identity continues.

Relevance and purpose. The purpose of the study is a general review of the press during the German occupation of the region and a study of the problem-thematic component of the materials of the local history spectrum on the pages of these publications. The relevance of the study is that this press has recently become available to scholars, so this group of periodicals to this day remains poorly studied in journalism.

Methodology. The methodological basis was a systematic and comprehensive approach to the study of the publishing heritage of the district «Galychyna» and the Reich Commissariat of Ukraine using general and special methods of theoretical and empirical levels. Among the main: historical, analysis and synthesis, content analysis, induction and generalization. The monitoring method was used to form a sample of materials.

Results. During the analyzed period (1941–1944), nine newspaper publications were published on the territory of the present-day Ternopil region. Local lore publications have become very popular on the pages of these publications, in which geographical, economic, historical and literary-artistic themes are singled out. Geographical topics were formed by newspaper publications, the object of which was the nature of the region as a whole and its individual components. The economic materials drew attention to the economic history of the region. The most extensive of the local lore narratives is the historical theme, which contained materials about famous historical figures of the region. Literary and artistic themes are represented by publications about the literary process of the region. Among other materials in the field of local lore, publications that cover the issue of Crimea's belonging to Ukraine attract attention.

Conclusions. A review of local lore in the periodicals of Ternopil region in 1941–1944 shows that it has always been one of the leading, through which the achievements of national thought were spread. The analyzed journals are important sources for studying the history of Ternopil region as one of the regional components of Ukraine, cover the problems of formation and development of local lore of the region during the occupation, are a direct source for historians, local historians, librarians, writers.

Key words: *Ternopil region, periodicals, German occupation, local lore topics, newspaper publications, historical and local lore discourse.*

Стаття надійшла до редакції 26.10.2020.